

Αχμέτ Νιζάμ

(Εκπαιδευτικός, Σχολικός Σύμβουλος Μειονοτικού Προγράμματος Π. Ε. Ξάνθης)

Νεβρούζ: το ιστορικό πλαίσιο και τα πολιτισμικά διακείμενα

Nevruz: historical context and cultural intertextuality

Abstract

Nevruz was a new year and spring celebration and it was especially celebrated in March and April with a variety of events in various Middle Eastern communities. It is known since the 4th century BC. Celebrations in various Middle Eastern communities are the Persian version of Nevruz. The Nevruz festival was spread across a wide geographical area from the Adriatic coast to China. In recent years, Nevruz is an increasingly political event in Anatolia and it has become a day of resistance rather than a spring celebration.

The study attempts to record its historical path, its development and the influence it had on various cultural communities. An interesting point is the “meeting” of this festival with the Islam and the survival of its primitive form through it. A special reference is made to the celebration of Nevruz in the minority communities of Thrace.

Keywords: Nevruz, new year, spring festival, new day

1. Η ‘Nevruz’¹ Νεβρούζ στην ιστορία-σύντομη αναδρομή

1.1. Η Νεβρούζ στους Πέρσες

Οι Πέρσες δέχονταν την πρώτη μέρα του ‘Ferverdín’ Φερβερντίν (πρώτος μήνας της άνοιξης) ως πρώτη μέρα του νέου έτους και τη γιόρταζαν ως γιορτή «Νεβρούζ». Οι αρχαίοι Πέρσες την ημέρα αυτή έκοβαν χρυσά και ασημένια νομίσματα.

Κατά τη δυναστεία των Αχαιμενιδών στην Περσία (558 π.Χ.- 331 π.Χ.) άρχισε η επίσημη πρωτοχρονιά και γιόρταζαν τη Νεβρούζ την εποχή που ο ήλιος έμπαινε στο ζώδιο του κριού. Η ίδια παράδοση συνεχίστηκε και κατά την εποχή των Σασσανιδών (225-633 μ.Χ.). Ο λαός διοργάνωνε μεγάλα γλέντια προς τιμήν της Νεβρούζ. Την ημέρα εκείνη ο κόσμος άναβε φωτιές, βρεχόταν με νερό και ο εκάστοτε βασιλιάς μοίραζε δώρα στους υπηκόους του².

Η Νεβρούζ για τους Πέρσες διακρίνονταν σε: ‘Nevruz-i Amme’ και ‘Nevruz-i Hassa’. Η ‘Nevruz-i Amme’ (Νεβρούζι Αμμέ) είναι η πρώτη μέρα του πρώτου μήνα της άνοιξης. Σύμφωνα με τον θρύλο, ο μυθολογικός Πέρσης ηγεμόνας ‘Cem’ (Τζεμ), αφού γύρισε όλο τον κόσμο πήγε στο Αζερμπαϊτζάν, του άρεσε πολύ, αποφάσισε να φτιάξει έναν μεγαλοπρεπή θρόνο από πολύτιμους λίθους και εγκαταστάθηκε εκεί.

¹Από τα Περσικά ‘nev-ruz’ νέα μέρα, η πρώτη μέρα (πρωτοχρονιά) των αρχαίων Περσών, που συμπίπτει με την εαρινή ισημερία της 21ης Μαρτίου και γιορτάζονταν για πολλά χρόνια από τους Πέρσες. Sami, Ş. (1901). *Kamus-i Türki*. Istanbul: İkdam, σελ. 1474.

²Çay, M. A. (1988). *Türk Ergenekon Bayramı Nevruz*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü σελ. 17.

Φόρεσε τα διακοσμημένα με κοσμήματα ενδύματά του, φόρεσε το στέμμα του που και αυτό είχε λαμπερά κοσμήματα και κάθισε στον θρόνο. Όταν οι ακτίνες του ήλιου έπεσαν επάνω του άρχισε να λάμπει ολόκληρος. Την ημέρα εκείνη τη θεώρησαν σημαντική και έτσι την ονόμασαν «Νεβρούζ», ενώ στον Cem έδωσαν το όνομα ‘Cemşit’³ (Τζεμισίτ) και διοργάνωσαν μια πολύ μεγάλη γιορτή. Αυτό το γεγονός καθιερώθηκε ως ένα έθιμο που γιορταζόταν κάθε χρόνο την ίδια μέρα⁴.

Ένας άλλος περσικός θρύλος αναφέρεται στην ανακάλυψη της φωτιάς από τον Cemşit, ο οποίος κάποια μέρα βγήκε να κυνηγήσει λαγούς στα δάση ‘Mazenderan’ (Μαζεντεράν). Εκεί είδε ένα δηλητηριώδες φίδι και το τόξευσε. Το βέλος χτύπησε σε μια πέτρα και με την σπίθα που έβγαλε προκλήθηκε φωτιά στα ξερά χόρτα. Οι Πέρσες που είδαν για πρώτη φορά τη φωτιά φοβήθηκαν, υποκλίθηκαν και τη θεώρησαν ιερή. Επειδή εξαφάνιζε το σκοτάδι την κράτησαν αναμμένη. Έτσι άρχισε η λατρεία της φωτιάς, η πυρολατρία. Οι Πέρσες αυτή τη μέρα της ανακάλυψης της φωτιάς την ονόμασαν «Νεβρούζ»⁵.

Η ‘Nevruz-i Hassa’ (Νεβρούζι Χασσά) είναι η έκτη μέρα του πρώτου μήνα της άνοιξης. Εκείνη τη μέρα ο Cemşit κάθισε στον θρόνο του, συγκέντρωσε το επιτελείο του και τους είπε: *Πρέπει να προσκυνήσουμε και να ευχαριστήσουμε τον Θεό, γιατί έπλασε τον άνθρωπο ανώτερο από τα υπόλοιπα όντα και τον προίκισε με νου και σκέψη*. Επίσης, τους ζήτησε να την ορίσουν ως εορταστική και να συνεχίσουν να την τιμούν. Όλοι οι παρευρισκόμενοι αποδέχτηκαν την πρότασή του και ονόμασαν τη μέρα αυτή Nevruz-i Hassa.

Οι Πέρσες ηγεμόνες τις έξι μέρες μεταξύ Nevruz-i Amme και Nevruz-i Hassa φρόντιζαν να ικανοποιούν όλα τα αιτήματα του λαού τους: Αποφυλάκιζαν τους φυλακισμένους. Διοργάνωναν μεγάλες γιορτές, έτρωγαν και έπιναν. Αυτή η μέρα καθιερώθηκε ως ημέρα απολογισμού. Σε λαϊκό δικαστήριο δίκάζαν πρώτα τον βασιλιά και στη συνέχεια το επιτελείο του για τυχόν λάθη και παραλείψεις που είχαν διαπράξει κατά τη διάρκεια της χρονιάς και αποδίδοντας δικαιοσύνη⁶.

Σημαντικές πληροφορίες μας δίνουν σχετικά με τη Νεβρούζ τα κείμενα και ερμηνείες των ιερών βιβλίων των Περσών ‘Avesta’ (Αβέστα), τα οποία ανάγονται στην πυρολατρία του Ζαρατούστρα. Στα Avesta γίνεται εκτενής αναφορά των Ζωροαστριστών στα ήθη και έθιμα, τις ιεροτελεστίες που τελούνταν κατά τη διάρκεια της Νεβρούζ, που καταγράφεται ως γιορτή σεβασμού προς την ευημερία και την ιερότητα και ως σύμβολο της αρχής της αφθονίας, της σοδιάς και της δύναμης.

Σχετικά με τη Νεβρούζ υπάρχουν και άλλες πολλές πηγές που την αναφέρουν ως μία παλιά περσική γιορτή και δίνουν πληροφορίες για το πώς, πότε άρχισε να γιορτάζεται και για τη σημασία της. Μέσα σε αυτές είναι και τα έργα του ‘Firdevsi’ (Φιρντεβσή)⁷, του ‘Ömer Hayyam’ (Ομάρ Καγιάμ) (1048-1131), του ‘Nizami’ (Νιζαμί) (1435-1469), του ‘Nef’i’ (Νεφή) (1582-1636), κ.ά⁸.

Μία άλλη άποψη σχετικά με τη Νεβρούζ είναι ότι ο θεός την ημέρα αυτή δημιούργησε τον κόσμο, έπλασε τον Αδάμ. Ο θρύλος αυτός αργότερα εντάχθηκε στη

³ Η λέξη «şit: σιτ» σημαίνει φως.

⁴ Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. C. II, İstanbul: MEB, σελ. 686.

⁵ Çay, M. A. (1988). *Türk Ergenekon Bayramı Nevruz*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, σελ. 18-19.

⁶ Çay, M. A. ό.π., σελ.18; Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. C. II, İstanbul: MEB, σελ. 687.

⁷ Ζεγκίνης, Ε. (1983). *Ιστορία της Τουρκικής Λογοτεχνίας*. Θεσσαλονίκη: Αυτοέκδοση, σελ. 4, 31.

⁸ Nebiyev, A. (1997). *Azerbaycan'da Nevruz*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

λαϊκή κουλτούρα του Ισλάμ και η οποία τον διατηρεί μέχρι σήμερα⁹.

Κάποιες από τις ισλαμικές πηγές συνδέουν τη Νεβρούζ με τον Ζωροαστρισμό. Η εθνικότητα του Ζαρατούστρα όμως δεν είναι ξεκάθαρη. Μερικές ισλαμικές πηγές τον αναφέρουν ως Αζέρο, άποψη με την οποία συμφωνούν και οι Ζωροάστρες. Σύμφωνα με τις προαναφερθείσες πηγές, η Νεβρούζ πρωτοεμφανίστηκε στο Αζερμπαϊτζάν¹⁰.

1.2. Ο θρύλος του 'Kâve' (Gâve) (Γιάβε) και η Νεβρούζ

Η σύνδεση σήμερα της Νεβρούζ με τους Κούρδους βασίζεται στον θρύλο του Πέρση σιδερά Kâve. Με βάση τον θρύλο αυτό, η Νεβρούζ έχει πάψει να είναι μία απλή γιορτή και έχει αναχθεί σε επέτειο εξέγερσης των Κούρδων¹¹.

Εν συντομία, ο θρύλος 'Dahhâk-Kâve' (Νταχχάκ-Γιάβε): στην παραδοσιακή ασιατική λαογραφία ο Dahhâk εμφανίζεται ως ένα ιστορικό ή μυθολογικό πρόσωπο. Σύμφωνα με την περσική βιβλιογραφία και λαογραφία ήταν ένας Άραβας βασιλιάς. Όσον αφορά την καταγωγή και την ταυτότητά του αυτή η πηγή δεν είναι η μοναδική. Σύμφωνα με τον Dieulafoy, ο Dahhâk ήταν ο Σύριος πρίγκιπας με το όνομα 'Zoak' (Ζοάκ). Κατά την αραβική παράδοση ήταν Ασσύριος¹². Ο μεγαλύτερος Πέρσης ποιητής 'Firdevsi' (Φιρντεφσή ή Φιρδούση) (932-1020) στο έργο του 'Şahname' (Σαχνάμε) «Βασιλειάδα»¹³ τον αναφέρει με το προσωνύμιο 'Biyaresb' (Μπιαρέσμπ). Σύμφωνα με τον Thomson, το πρόσωπο αυτό στους Χαλδαίους παρουσιάζεται με κεφάλι ανθρώπου και σώμα αλόγου¹⁴. Στα Avesta ο Dahhâk αναφέρεται ως ον με τρία κεφάλια, τρία στόματα, έξι μάτια, άσχημος, πολύ δυνατός σαν ένα διαβολόμορφο τέρας. Κατά τον Denkkard, ο Dahhâk καλούσε τον κόσμο στην ειδωλολατρία, στη δεισιδαιμονία και προκαλούσε διχόνοια. Προερχόταν από τους Άραβες και θα εξαφάνιζε τον κόσμο. Σε διάφορα κείμενα των 'Pehlevi' (Πεχλεβίδων) (248 π.Χ.-227μ.Χ.) της περιοχής 'İsfahan' (Ισφαχάν) της Περσίας εμφανίζεται ως προστάτης των ειδωλολατρών και άλλες φορές ως ένας θρυλικός ηγέτης των Περσών. Στα κείμενα αυτά αναφέρεται ως ένας αδίστακτος τύραννος.

Ο θρύλος του Dahhâk στις παραδόσεις του Ισλάμ τον εμφανίζει ως ένα παράδειγμα τυράννου. Σύμφωνα με τον θρύλο, το ίδιο όνομα απέδιδαν σε όλους τους ηγεμόνες που κυριάρχησαν στον κόσμο μετά τον κατακλυσμό του Νώε. Αναφέρεται ως απόγονος 'Yafes' του (Ιάφ), γιου του Νώε και ηγεμόνευσε για χίλια χρόνια μετά τον Κατακλυσμό¹⁵. Άλλες ισλαμικές πηγές¹⁶ αναφέρουν τον Dahhâk ως τον Αντίχριστο 'Deccal' (Ντετζάλ), τον πρώτο Φαραώ ή Νεμρώδ. Στα κείμενα των Πεχλεβίδων πολέμησε με τον Πέρση ηγεμόνα, γιο του Cem, 'Ferîdûn' (Φεριντούν),

⁹ Pakalın, M. Z. ό.π., σελ. 686; Çay, M. A. ό.π., σελ. 19.

¹⁰ Tutar, H. (1998). *Anayurttan ve Atayurttan Türk Dünyası*. Ankara: Kültür Bakanlığı, σελ. 22.

¹¹ Tutar, H. (1998). *Anayurttan ve Atayurttan Türk Dünyası*. Ankara: Kültür Bakanlığı, σελ. 25.

¹² Demirci, D. (1993). *İslam Ansiklopedisi*, C.8, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, σελ. 408.

¹³ Ο Φιρντεφσή έγραψε το ποιητικό έργο Σαχνάμε, (Βασιλειάδα) που έχει ως θέμα του τις πράξεις και τα κατορθώματα των αρχαίων βασιλιάδων της Περσίας. Το έργο αποτελείται από 60.000 στίχους και χρειάστηκαν 30 χρόνια για να το ολοκληρώσει. (Ζεγκίνης, Ε. (1983). *Ιστορία της Τουρκικής Λογοτεχνίας*. Θεσσαλονίκη: Αυτοέκδοση, σελ. 4, 31.)

¹⁴ Demirci, D. ό.π., σελ. 408-409.

¹⁵ Harman, Ö. F. (2013). *İslam Ansiklopedisi*, C.43, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, σελ. 174-175.

¹⁶ Çağrıncı, M. (1999). *İslam Ansiklopedisi*, C.20, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, σελ. 306.

συνελήφθη από αυτόν και αλυσοδέθηκε στο όρος 'Demavend' (Νταμαβάντ¹⁷). Αφού έσπασε τις αλυσίδες του, ελευθερώθηκε και άρχισε να προκαλεί προβλήματα και ζημιές σε όλο τον κόσμο. Έφαγε το 1/3 των ανθρώπων, των ζώων και των φυτών. Αργότερα σκοτώθηκε από κάποιον ήρωα με το όνομα 'Kirsap' (Κιρσάπ). Ο μύθος του Dahhâk στην ισλαμική παράδοση αποτελεί συμβολική αναφορά στον τύραννο¹⁸. Τα τελευταία 200 χρόνια της ηγεμονίας του Dahhâk με τη διαβολική παρέμβαση του σατανά ξεφύτρωσαν στους ώμους του δύο κεφάλια φιδιού. Ο διάβολος παρενέβη στο όνειρό του και του συνέστησε να ταΐζει τα φίδια με δύο μυαλά νέων την ημέρα για να καταπραΰνει τον πόνο που του προκαλούσαν. Ο θρύλος του σιδερά Kâne που τον συνδέει με τον Dahhâk αρχίζει από τη στιγμή που σκοτώνονται και τα δύο παιδιά του για τα φίδια. Ο Kâne αντέδρασε. Ο λαός τον στήριξε και ανακήρυξαν τον Ferîdûn σε Σάχη. Στον πόλεμο που ακολούθησε μεταξύ του Dahhâk και του Ferîdûn ο πρώτος ηττήθηκε και ο στρατός του διαλύθηκε. Παρά την προσπάθεια διαφυγής ο Kâne τον βρήκε και τον σκότωσε. Κατά τους Κούρδους η Νεβρούζ είναι η επέτειος της θανάτωσης του Dahhâk¹⁹.

Μία από τις πηγές που παρουσιάζεται ως σημείο αναφοράς για τον θρύλο του Dahhâk- Kâne της κουρδικής κουλτούρας, είναι το έπος του Firdevsi²⁰. Τον Dahhâk, ο οποίος παρουσιάζεται ως Άραβας βασιλιάς στα περσικά κείμενα, τη φορά αυτή τον συναντάμε στο συγκεκριμένο έπος ως πέμπτο ηγεμόνα μετά από τον ηγεμόνα Cemşit στον θρόνο των Περσών και της Τουρανίας. Στο έργο αυτό που έχει αφιερωθεί στον ηγεμόνα 'Gaznevî Mahmud Sultan' (Γαζνεβή Μαχμούτ Σουλτάν) (967-1030), παρατίθεται ο ισχυρισμός ότι οι Τουρανίτες και οι Πέρσες είναι δύο αδερφικά έθνη, απόγονοι των υιών 'Tur' (Τουρ) και 'İrin' (Ιρήν) του θρυλικού ηγεμόνα Ferîdûn. Ο μύθος του Dahhâk- Kâne περιγράφεται λεπτομερώς στο έπος αυτό. Ο Firdevsi, μάλιστα, παρόλο που ισχυρίζεται ότι οι Κούρδοι είναι απόγονοι ανθρώπων που έχουν καταφύγει στα βουνά εξαιτίας των καταπιέσεων του Dahhâk, δεν δίνει καμία πληροφορία σχετικά με την εθνική καταγωγή του Kâne. Δηλώνει μόνο ότι ήταν ένας σιδηρουργός από το 'Isfahan'²¹ (Ισφαχάν).

Εν κατακλείδι, μπορούμε να πούμε ότι ο μύθος του Dahhâk, είναι ένας μύθος του άριου πολιτισμού και εμφανίστηκε την περίοδο που δεν είχαν διαχωριστεί μεταξύ τους ακόμη οι ινδοπερσικές φυλές. Από την αντιπαλότητα του Δία με τον Τυφώνα μέχρι τον αγώνα των 'Indra'²² (Ιντρα) και των 'Vritra' (Βρίτρα) στην Ινδία²³, σε κάθε ινδοευρωπαϊκό έθιμο έχουν «υιοθετηθεί» δύο μυθολογικές ηρωικές μορφές από τις οποίες η μία προστατεύει την καθεστηκυία τάξη και η άλλη προσπαθεί να το ανατρέψει. Ο Dahhâk εδώ συμβολίζει τη δύναμη που αγωνίζεται κατά του καθεστώτος²⁴.

¹⁷ Το όρος Νταμαβάντ είναι η ψηλότερη κορυφή του Ιράν και στην περσική μυθολογία ήταν ανάλογο του όρους Ολυμπος. (<http://el.wikipedia.org/wiki>).

¹⁸ Demirci, D. (1993). *İslam Ansiklopedisi*, C.8, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, σελ. 409.

¹⁹ Demirci, D. (1993). *İslam Ansiklopedisi*, C.8, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, σελ. 408-409.

²⁰ Mirzabeyoğlu, S. (2010). *Esatir ve Mitoloji*, İstanbul: İBDA Yayınları, σελ. 366.

²¹ Tutar, H. (1998). *Anayurttan ve Atayurttan Türk Dünyası*. Ankara: Kültür Bakanlığı, σελ. 30.

²² Βελισσαρόπουλος, Δ. (1975). *Ιστορία της Ινδικής φιλοσοφίας*, Αθήνα: Δωδώνη, σελ. 77.

²³ Kaya, K. (1997). *Hint Mitolojisi Sözlüğü*, Ankara: İmge Kitabevi, σελ. 20,75.

²⁴ Demirci, D. (1993). *İslam Ansiklopedisi*, C.8, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, σελ. 408-409.

Όπως στην κουρδική παράδοση έτσι και στην περσική εξακολουθεί να εορτάζεται η Νεβρούζ. Ωστόσο, η Νεβρούζ δεν έχει απαλλαγεί ακόμα και σήμερα από το μυθολογικό της πλαίσιο και από τα μυθικά χαρακτηριστικά της²⁵.

1.3. Η Νεβρούζ στους Άραβες και στα άλλα έθνη

Η Νεβρούζ έχει περάσει στους Άραβες ως «Νεϊρούζ». Είναι το συνώνυμο του Νεβρούζ στην περσική γλώσσα. Δεν υπάρχει το έθιμο της Νεβρούζ στους Άραβες, διότι οι αρχαίοι Άραβες δίνουν την ονομασία στη μέρα αυτή πρώτη 'itidalıyın' (Ιτιντάλιουμ) που σημαίνει εαρινή ισημερία, ενώ στη φθινοπωρινή ισημερία έδιναν το όνομα δεύτερη 'itidalıyın' (ιτιντάλιουμ). Όμως, ύστερα από την κατάλυση του κράτους των Σασσανιδών από τους μουσουλμάνους Άραβες, παρατηρείται είσοδος του εθίμου Νεβρούζ στον αραβικό κόσμο. Για τους Πέρσες η Νεβρούζ ήταν περίοδος είσπραξης μέρους των φόρων και υπό αυτή την εθιμική μορφή συνεχίστηκε στους Άραβες²⁶.

Στο σημείο αυτό επισημαίνουμε ότι θεολόγοι του ισλαμικού δικαίου δεν έχουν υποστηρίξει τα έθιμα αυτά και ζητούν από τους μουσουλμάνους να απέχουν από μέρες και νύχτες τέτοιου είδους νεωτερισμών όπως είναι η Νεβρούζ, το 'Mihrican' (Μιχριτζάν) - «γιορτή του φθινοπώρου» και το Πάσχα²⁷. Βέβαια, με το πέρασμα του χρόνου το έθιμο Νεβρούζ ισλαμοποιήθηκε. επικρατεί ο θρύλος ότι την περίοδο που ήταν ο Αλή (γαμπρός του Μωάμεθ) στο Ιράκ του προσφέρθηκαν νόστιμα φαγητά στις μέρες της Νεβρούζ και Mihrican. Ο ίδιος ρώτησε την αιτία αυτής της προσφοράς. Μόλις έμαθε ότι τούτο συμβαίνει γιατί είναι οι μέρες της Νεβρούζ και Μιχριτζάν, απάντησε ως εξής: *Εσείς, να εφαρμόζετε κάθε μέρα τον κανόνα της Νεβρούζ και του Μιχριτζάν*²⁸.

Στα χρόνια των Αββασιδών (750-1258), όταν παρατηρήθηκαν προβλήματα στην είσπραξη των φόρων, λόγω του ότι η Νεβρούζ ήταν πριν από την εποχή της συγκομιδής, την περίοδο που ήταν χαλίφης ο 'El-Mutevekkil' (Ελ- Μουτεβεκκίλ) (847-861) καθιερώθηκε η Νεβρούζ να εορτάζεται στις 17 Ιουνίου (859). Καθώς, ωστόσο, αυτή η αλλαγή δεν έτυχε αποδοχής στα χρόνια του χαλίφη 'El-Mutezid' (Ελ- Μουτεζίντ) η ημερομηνία άλλαξε και καθιερώθηκε ως Νεβρούζ η 11^η Ιουνίου. Σημειώνουμε, επίσης, ότι ο χαλίφης El-Mutezid απαγόρευσε τις εκδηλώσεις με αφορμή τη Νεβρούζ και ιδιαίτερα όσες γίνονταν στους δρόμους και τις ιπποδρομίες. Πρόκειται για απαγόρευση η επιβολή της οποίας δεν ήταν μακροχρόνια²⁹. Η 11^η Ιουνίου στους Άραβες αναφέρεται ως Νεβρούζ El-Mutezid (Νεβρούζ του Μουτεζίντ). Το περσικό αυτό έθιμο απέκτησε ισλαμική χροιά στη συνέχεια και εμφανίστηκαν διάφορες φήμες σχετικά με τη συγκεκριμένη μέρα, όπως οι ακόλουθες³⁰:

²⁵ Hacıyeva, M., Köktürk, Ş. (1997). Azerbaycan Türklerinde Nevruz Geleneği. *Anayurttan Atayurda Türk Dünyası Nevruz Özel Sayısı*, τ. 5,12, Ankara: Kültür Bakanlığı, σελ. 44-51.

²⁶ Çay, M. A. (1988). *Türk Ergenekon Bayramı Nevruz*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, σελ. 21.

²⁷ Gazali, İ. (1980). *Kimya-yı-Saadet*, Μετάφραση. A. Müftüoğlu, İstanbul: Çile Yayınları, σελ. 320.

²⁸ Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. C. II, İstanbul: MEB, σελ. 687.

²⁹ Çay, M. A. (1988). *Türk Ergenekon Bayramı Nevruz*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, σελ. 22.

³⁰ Makas, (1987). *Türk Milli Kültüründe Nevruz*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, σελ. 82-83.

-Ο Μεγάλος Θεός έχει δημιουργήσει τον κόσμο την ημέρα της Νεβρούζ που είναι ισημερία.

-Ο πατέρας όλων των ανθρώπων, ο Αδάμ, έχει δημιουργηθεί την ημέρα της Νεβρούζ.

-Ο Αδάμ και η Εύα, οι οποίοι έφαγαν από τον απαγορευμένο καρπό με την προτροπή του διαβόλου, εκδιώχθηκαν από τον παράδεισο και στη συνέχεια ο Αδάμ εξορίστηκε στη νήσο 'Serendip' (Σερεντήπ, σημερινή Κεϋλάνη) και η Εύα στη 'Cidde' (σημερινή Τζέντα της Σαουδικής Αραβίας).

-Οι δύο πρώτοι άνθρωποι που έδειξαν μεταμέλεια έλαβαν συγχώρηση από τον Θεό και μια μέρα της Νεβρούζ συναντήθηκαν στο λόφο 'Arafat' (Αραφάτ, κοντά στη Μέκκα της Σαουδικής Αραβίας).

-Η ημέρα που προσάραξε η κιβωτός του Νώε στο όρος Αραράτ, ήταν ημέρα Νεβρούζ.

-Ο Ιωσήφ, ο οποίος ρίχθηκε από τα αδέρφια του σε ένα πηγάδι, σώθηκε από έναν έμπορο την ημέρα της Νεβρούζ.

- Ο Μωσής έσωσε τον λαό του Ισραήλ από τον Φαραώ, χτυπώντας με τη ράβδο του την Ερυθρά Θάλασσα και ανοίγοντας δίοδο διέλευσης την ημέρα της Νεβρούζ.

- Το ψάρι που είχε καταπιεί τον Ιωνά τον έβγαλε στη στεριά την ημέρα της Νεβρούζ.

- Ο Μωάμεθ όρισε χαλίφη τον γαμπρό του Αλή την ημέρα της Νεβρούζ³¹.

2. Οι εορτασμοί του νέου έτους στους Βαβυλώνιους

Σε πάρα πολλές κοινωνίες ανά τον κόσμο υπάρχουν διάφορες δοξασίες που υποστηρίζουν ότι η πρώτη μέρα του νέου έτους είτε προσδιορίζεται αστρονομικά είτε με διαφορετικό τρόπο ανήκει στις μέρες που δραστηριοποιούνται περισσότερο οι ψυχές των νεκρών, οι επικίνδυνες δυνάμεις και τα κακά πνεύματα. Για παράδειγμα, στους λαούς της Μεσοποταμίας και στους Βαβυλώνιους αρχίζει το νέο έτος την περίοδο της ισημερίας. Αυτό, ενώ συνέβαινε αρχικά το φθινόπωρο, μετά μετατοπίστηκε προς την περίοδο της άνοιξης³².

Το όνομα του νέου έτους στους Βαβυλώνιους ήταν 'Zakmu' (Ζακμού) ή 'Zakmuku' (Ζακμουκού). Το Zakmu γιορτάζονταν τον Απρίλιο που θεωρείται ως ο πρώτος μήνας του νέου έτους. Στη Νότια Βαβυλωνία ήταν γνωστοί οι εορτασμοί των ετών από την εποχή του ηγεμόνα 'Gudea' (Γκουντέα), περίπου από το 2400 π.Χ.. Αυτοί οι εορτασμοί, αναφέρονται συγχρόνως και στην ενδέκατη επιγραφή³³ που περιγράφει μια εκδήλωση στο έπος Γκιλγκαμές³⁴ με αναφορά σε ένα εξαιρετικό φαγητό. Παρατηρούμε ότι στο φαγητό αυτό ο λαός έπινε ελαιόλαδο, νερό, μούστο και μύρα. Στο 'Zakmuk' κυριαρχεί η ιδέα ότι ο κόσμος έχει δημιουργηθεί το νέο έτος. Οι πηγές αναφέρουν, επίσης, ότι τους εορτασμούς αυτούς του Zakmuk, δηλαδή

³¹ Makas, (1987). *Türk Milli Kültüründe Nevruz*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, σελ. 83.

³² Gözaydın, N. (1996). *Bahar Bayram Yayına Tarihi Yönden Bir Bakış*. Στο Tural, S. Kılıç, E. (Επιμ.), *Nevruz ve Renkler*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, σελ. 155-160.

³³ Bottero, J, (2005) *Gilgamesh Destanı; Ölmek İstemeyen İnsan*, (μτφρ) Orhan Suda, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, σελ.157.

³⁴ Κατσουλάκος, Θ., Κοκκορού-Αλευρά, Γ., Σκουλάτος, Β. (2016). *Αρχαία Ιστορία Α' Γυμνασίου*. Αθήνα: ΟΕΔΒ, σελ. 15.

τους εορτασμούς του νέου έτους, τους έχουν πάρει οι Βαβυλώνιοι από τους Ασσύριους³⁵.

2.1. Οι εορτασμοί του νέου έτους στους αρχαίους Αιγυπτίους

Οι αρχαίοι Αιγύπτιοι γιόρταζαν το νέο έτος, λαμβάνοντας πάντα υπόψη τη στάθμη των υδάτων του Νείλου. Ο εορτασμός της αρχής του νέου έτους είχε υπολογιστεί με την ισημερία και καθιερώθηκε για τις 17 Ιουνίου. Αυτή η μέρα είχε εδραιωθεί ως γιορτή. Τα νερά του Νείλου έφταναν στο ανώτατο επίπεδο στάθμης τους στην εαρινή ισημερία και στη φθινοπωρινή ισημερία³⁶.

3. Η γιορτή της Νεβρούζ στην τουρκική ιστορία

Οι γιορτές θεωρούνται κοινά έθιμα ενός έθνους που είναι αποδεκτά από όλα τα μέλη της κοινωνίας, τα οποία φροντίζουν να συμμετέχουν με κάθε τρόπο στους εορτασμούς. Οι γιορτές είναι σημαντικοί θεσμοί που διαμορφώνουν την εθνική κουλτούρα, πηγάζουν από μια θρησκευτική ή εθνική δοξασία, από μια κοινή ανάμνηση, από έθιμα και παραδόσεις, από συναισθήματα, από τη φύση και ό,τι σχετίζεται με τη συγκεκριμένη κοινωνία. Είναι φυσικό να θεωρεί κάθε θρησκεία και ιδιαίτερα ο Ισλάμ, που έφθασε να είναι η εθνική θρησκεία για τους Τούρκους, τις παλιές γιορτές και τις ιεροτελεστίες ως έθιμα της παγανιστικής περιόδου. Όμως οι νομαδικές τουρκικές φυλές που είχαν αποδεχθεί τον Ισλάμ, επιφανειακά, συνέχισαν να τηρούν έθιμα όπως είναι η επιμνημόσυνη τελετή κ.ά. ως νέα θρησκευτικά στοιχεία, παρά την αντίθετη στάση της ισλαμικής θρησκείας. Τα έθιμα αυτά έχουν φθάσει ως τις μέρες μας στις διάφορες τουρκικές φυλές, με ελάχιστες διαφορές, ως μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ένα από τα έθιμα αυτά που γιορτάζεται με ενθουσιασμό σε κάθε περιοχή όπου ζουν σήμερα τουρκικές φυλές είναι και το έθιμο της Νεβρούζ³⁷.

Το έθιμο της Νεβρούζ, το οποίο έχει αρχίσει να ξεχνιέται και να δίνει τη θέση του σήμερα στην Τουρκία στην εαρινή γιορτή της 6^{ης} Μαΐου, έχει βαθιές ρίζες στην τουρκική κουλτούρα. Πριν από 70 χρόνια, και ιδιαίτερα στην Κωνσταντινούπολη, έδιναν μεγάλη σημασία και έδειχναν αμείωτο ενδιαφέρον για το έθιμο αυτό. Όλες οι κοινωνικές τάξεις συμμετείχαν στον εορτασμό της ημέρας του 'Nevruz-ı Sultan'³⁸.

Η Νεβρούζ είχε γιορταστεί ως επίσημη γιορτή με μεγάλες εκδηλώσεις στα πρώτα χρόνια μετάβασης στη Δημοκρατία. Στην επίσημη παρέλαση που έγινε το 1925 στην Άγκυρα με αφορμή τη Νεβρούζ, πέρασαν μπροστά από τον Μουσταφά Κεμάλ στρατιωτικά αποσπάσματα με κόκκινα και γαλάζια λάβαρα. Το 1926, έτος καθιέρωσης του σημερινού ημερολογίου, η Νεβρούζ έπαψε να αποτελεί Πρωτοχρονιά, αλλά ο μήνας Μάρτιος παρέμεινε μέχρι τα τελευταία χρόνια στο κράτος της Τουρκικής Δημοκρατίας ως Πρωτοχρονιά του οικονομικού έτους³⁹.

³⁵ Gözaydın, N. (1996). Bahar Bayramı Yayına Tarihi Yönden Bir Bakış. Στο Tural, S. Kılıç, E. (Επιμ.), *Nevruz ve Renkler*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, σελ.155-156.

³⁶ Nadas, M. (1995). Türk Dünyasının Milli Bayramı Nevruz, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Sayı 99, İstanbul: Etam Matbaası, σελ.18-22.

³⁷ Çay, M. A. (1988). *Türk Ergenekon Bayramı Nevruz*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, σελ.14.

³⁸ Ülkütaşır, Ş. M. (1976). *TFA Yıllığı*, Ankara: Milli Folklor Araştırma Dairesi. σελ. 309.

³⁹ Öztürk, M. (xx) 'Nevruz', *Atayurttan Anayurda Türk Dünyası Dergisi*, S.17, σελ. 10.

Ο ερχομός της άνοιξης, η βελτίωση των καιρικών συνθηκών, το λιώσιμο των χιονιών και το ζωντάνεμα της φύσης, όπως συμβαίνει σε όλους τους λαούς, έχει επηρεάσει και ενθουσιάσει βαθιά τους Τούρκους και έχει καταστεί αφορμή για να τιμάται η αλλαγή αυτή με διάφορες εκδηλώσεις. Η λέξη 'bayram' (γιορτή) στο λεξικό 'Divânü Lûgat-it-Türk'⁴⁰ (Ντιβάνι Λούγκατιτ Τούρκ - το πρώτο Τουρκοαραβικό Λεξικό (1072-1074)-έχει την ακόλουθη ερμηνεία: 'Bedherm' (Μπεδχέρμ), bayram (Μπαϊράμ): *γέλιο μεταξύ του κόσμου, ο στολισμός ενός χώρου με λουλούδια, φώτα και το γλέντι*. Δεν υπάρχουν στοιχεία που να αποδεικνύουν με ακρίβεια το πώς διοργάνωναν οι αρχαίοι Τούρκοι τις μεγάλες θρησκευτικές τελετές και ιεροτελεστίες. Όλα εκείνα που γνωρίζουμε είναι από τις κινεζικές και αραβικές πηγές και από ψήγματα πληροφοριών που υπάρχουν στα επικά κείμενα. Εντούτοις, οι μεγάλες θρησκευτικές τελετές που κάνουν σήμερα οι 'Altay' (Αλταίοι) και οι 'Yakut' (Γιακούτιοι) σαμανιστές μας δίνουν μια ιδέα για τις τελετές των αρχαίων Τούρκων⁴¹.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι τελετές των σαμανιστικών τουρκικών φυλών που πραγματοποιούνταν από πολύ παλιές εποχές σε συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα ταυτίζονται με τις ιεροτελεστίες της άνοιξης, του καλοκαιριού και του φθινοπώρου. Κινεζικές πηγές αναφέρουν ότι στην περίοδο των αρχαίων τουρκικών αυτοκρατοριών οι τελετές αυτές ήταν οι επίσημες θρησκευτικές γιορτές του κράτους. Ιδιαίτερα οι γιορτές και οι τελετές της άνοιξης και του φθινοπώρου, είναι γνωστές από την εποχή των Ούννων. Στην περίοδο της Μογγολικής Αυτοκρατορίας, η οποία είχε μείνει δεμένη με τη θρησκεία των αρχαίων Τούρκων, οι καλοκαιρινές εορταστικές εκδηλώσεις εξελίχθηκαν σε θρησκευτικές τελετές⁴².

Οι θρησκευτικές τελετές των Τούρκων, όπως οι γιορτές του 'Peşah' (Πεσάχ) των αρχαίων σημιτικών φυλών και το «Πάσχα» των χριστιανών, ήταν οικουμενικές και πραγματοποιούνταν προς τιμήν της «αναζωογόνησης της φύσης». Οι Γιακούτιοι ονόμαζαν 'İsiah' (Ισιάχ) τη γιορτή της καλοκαιρινής αυτής τελετής. Οι Γιακούτιοι, όταν περνούσε η εποχή του σκληρού χειμώνα που διαρκούσε 7 μήνες, άρμεγαν τις φοράδες τους και από το γάλα αυτό ετοίμαζαν ένα ποτό. Όλη η φυλή συγκεντρωνόταν σε ένα λιβάδι και χόρευαν υπό την αρχηγία του σαμάνου τον χορό της τελετής, τραγουδούσαν και έκαναν ευχές⁴³.

Μερικοί ερευνητές υποστηρίζουν την άποψη ότι το έθιμο της Νεβρούζ στους Τούρκους φθάνει ακόμα πιο παλιά και ότι άρχισε να γιορτάζεται από το 1200 π.Χ. και μετά ως γιορτή του νέου έτους από τους Σουμέριους που είναι οι πρόγονοι των Τούρκων. Ισχυρίζονται, επίσης, ότι ο πανηγυρισμός του νέου έτους που αναφέρεται στο έπος 'Gilgamesh' (Γκιλγκαμές), το οποίο γράφτηκε το 3000 π.Χ., είναι οι εκδηλώσεις της Νεβρούζ. Σύμφωνα με αυτούς, η γιορτή έχει περάσει από τους Σουμέριους στους Μήδους και από αυτούς στους Πέρσες που την ονόμασαν Νεβρούζ⁴⁴.

⁴⁰ Kaşgarlı, M. (1939). *Divânü Lûgat-it-Türk*, (μτφρ) Besim Atalay, C. 1, Ankara: Alâeddin Kırâl Basımevi, σελ. 263-484.

⁴¹ İslam Ansiklopedisi, (2007). C.33, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, σελ. 60-61.

⁴² Bayat, F. (2006). *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*, İstanbul:Ötügen Neşriyat.

⁴³ İnan, A. (1976). *Eski Türk Dinî Tarihi*, İstanbul:Kül. Bak. σελ. 45-47.

⁴⁴ Elibeyzade, E. (1996). *Nevruz ve Renkler*, (Επιμ.), Tural, Sadık, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, σελ.149.

Τα ιστορικά δεδομένα αποδεικνύουν ότι η Πρωτοχρονιά στους Τούρκους ήταν στην αρχή της άνοιξης. Στο Divanü Lügat'it-Türk στο τουρκικό ημερολόγιο «με τα δώδεκα ζώα», η Πρωτοχρονιά ήταν στις 21 Μαρτίου, δηλαδή η Νεβρούζ⁴⁵.

Ο Bedri Noyan⁴⁶ σε ένα άρθρο του για τη Νεβρούζ αναφέρει ότι είναι μέρα γιορτής για τους Μπεκτασίδες και τους Αλεβήτες. Νεβρούζ σημαίνει νέα μέρα. Παλιά λογίζονταν ως πρωτοχρονιά. Αν και οι Μπεκτασίδες θεωρούν ότι είναι η μέρα γέννησης του Αλή, στην πραγματικότητα είναι μια παλιά τουρκική γιορτή που αναφέρεται στην έξοδο των Τούρκων από το 'Ergenekon' (Εργενεκόν)⁴⁷. Στην Περσία έφτασε αργότερα με το όνομα Νεβρούζ ως Πρωτοχρονιά και καθιερώθηκε ως γιορτή. Δηλαδή είναι μία μέρα γιορτής την οποία πήραν από τους Τούρκους⁴⁸.

Το 1074-1075 ο Μεγάλος Σουλτάνος των Σελτζούκων ο 'Melikşah' (Μαλίκ Σαχ) ίδρυσε αστεροσκοπεία στο İsfahan, στη Βαγδάτη, στο Ρεϋ ή Νισάμπουρ, διέταξε να φτιάξουν ένα ημερολόγιο, το τουρκικό 'Celâlî' (Τζελαλί). Στα εν λόγω αστεροσκοπεία εργάστηκαν οι επιστήμονες της τότε εποχής, όπως οι: 'Ömer Hayyam' (Ομέρ Χαγγιάμ), 'Eb'ul-Muzaffer İsfirazi' (Εμμπου-ουλ Μουζαφφέρ Ισφίραζι), 'Meymün en-Necib el-Vasti' (Μεϊμούν εν-Νετζίμπ ελ-Βαστί). Στο ημερολόγιο αυτό, που χρησιμοποιήθηκε για λίγο χρονικό διάστημα (μέχρι τον θάνατο του Melikşah), έχουν δοθεί και ονόματα όπως 'Celâliye', 'Tarih-i Celalî' και 'Tarihî Meliki'. Στο ημερολόγιο του Celali, που βασίζεται στο ηλιακό έτος, έχει καθιερωθεί ως Πρωτοχρονιά (Νεβρούζ) η μέρα που εισέρχεται ο ήλιος στον αστερισμό του Κριού⁴⁹.

Στα χρόνια των Ιλχανίδων (1256-1353), που κυριάρχησαν στην περιοχή μετά από τους Σελτζούκους, έγιναν προσπάθειες βελτίωσης του ημερολογίου και δημιουργήθηκε ένα νέο με το όνομα 'Tarih-i İlhan'. Το τουρκικό αυτό ημερολόγιο συνέχισε την παρουσία του στην Περσία μέχρι τις 31 Μαρτίου 1925. Εν τω μεταξύ, το ημερολόγιο Celali takvimi, το οποίο ετοίμασε ο Melikşah, συνέχισε να υπάρχει μέχρι τα τελευταία χρόνια στο Αφγανιστάν. Το σημερινό ημερολόγιο που χρησιμοποιείται στο Αφγανιστάν και στην Περσία και έχει σαν Πρωτοχρονιά τη Νεβρούζ είναι μια διαφορετική έκδοση του τουρκικού ημερολογίου με το όνομα Celali⁵⁰.

Το ότι αναφέρεται από τουρκικές φυλές σε μεγάλο εύρος γεωγραφική περιοχή η Νεβρούζ ως 'Nevruz-ı Sultani' ή 'Sultân Nevruz', οφείλεται στο ημερολόγιο Takvimi Celali. Μετά και τους Σελτζούκους στην Ανατολία, στις ηγεσίες των Τουρκομάνων που είχαν αναδειχθεί, είχε καθιερωθεί η Νεβρούζ ως η μέρα κατά την οποία εισέρχεται ο ήλιος στον αστερισμό του Κριού. Κατά τον δέκατο πέμπτο αιώνα που κυριάρχησε ο Uzun Hasan (Ουζούν Χασάν), αρχηγός των 'Akkoynlu Uzun Hasan Bey' (Ασπροπροβατάδων) στην ανατολική και νοτιοανατολική Ανατολία, έλαβε υπόψη του τη Νεβρούζ στους νόμους που θέσπισε. Είχε αρχίσει να

⁴⁵ Çay, M. A. (1988). *Türk Ergenekon Bayramı Nevruz*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, σελ.71.

⁴⁶ Noyan, B. (1983). 'Şia'nın Bayramlarında Nevruz'. Στο *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* II, Prof. Dr. Harun Tolasa Özel Sayısı, İzmir: σελ. 102-103.

⁴⁷ Ζεγκίνης, Ε. (1983). *Ιστορία της Τουρκικής Λογοτεχνίας*, Θεσσαλονίκη: αυτοέκδοση, σελ. 10-13.

⁴⁸ Noyan, B. (χ.χ.) *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı (Belleten)*, C. 8, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları σελ. 483-484.

⁴⁹ Çay, M. A. (1988). *Türk Ergenekon Bayramı Nevruz*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, σελ.40-41.

⁵⁰ Çay, ό.π., σελ. 42.

εισπράττει μερικούς από τους φόρους την ημέρα της Νεβρούζ. Το έθιμο αυτό δεν άλλαξε ούτε και μετά από την επικράτηση των Οθωμανών στην περιοχή. Είχε καθιερωθεί διά νόμου να εισπράττονται οι φόροι από διάφορες πηγές με διαφορετικές ονομασίες την ημέρα της Νεβρούζ. Το έθιμο της Νεβρούζ εξελίχθηκε και είχε έντονη παρουσία τόσο ανάμεσα στα λαϊκά στρώματα όσο και στην αυτοκρατορική αυλή⁵¹.

Η μέρα της Νεβρούζ, σε κείμενα της λαϊκής λογοτεχνίας περνάει ως 'Nevruz-i Sultani'⁵². Το ότι παρατηρείται το έθιμο αυτό στους Οθωμανούς στις πρώιμες περιόδους αποδεικνύει τη συνέχεια της εν λόγω παράδοσης. Η βασιλομήτωρ 'Gülbahar Valide Sultan' είχε στείλει στον γιο της τον Π. Bayezit (Βαγιαζήτ Β') (1447-1512) μία ευχρητήρια επιστολή με αφορμή τη Νεβρούζ. Διαπιστώνεται, επίσης, ότι η Νεβρούζ χρησιμοποιήθηκε για τον προσδιορισμό της ημερομηνίας καταβολής των μισθών στην περίοδο του σουλτάνου του Mahmut (Μαχμούτ Α'). Ύστερα από την αναφορά που υπέβαλε ο τότε περιφερειακός οικονομικός έφορος Âtîf Efendi στον σουλτάνο, προκειμένου να μη λαμβάνεται υπόψη ο μήνας Muharrem (Μουχαρρέμ) (Ημερολόγιο Εγίρας) αλλά από το έτος Εγίρας 1152 και μετά να θεωρείται ως βάση για την καταβολή των μισθών και τις αναλήψεις υπηρεσιών ο μήνας Μάρτιος. Είχε, μάλιστα, εκδοθεί σουλτανικό φερμάνι προς την κατεύθυνση αυτή⁵³.

Από τον 17^ο αιώνα και μετά καθιερώθηκε ένας νέος φόρος με το όνομα 'resm-i Nevruzîyye', ο οποίος θα έπρεπε να καταβάλλεται κατευθείαν στους νομάρχες και τους διοικητές των σαντζακιών στις διοικητικές περιφέρειες⁵⁴. Από την Κεντρική Ασία μέχρι και τα Βαλκάνια, το έθιμο της Νεβρούζ το οποίο γιορταζόταν σαν μια γιορτή των τουρκικών φυλών, απέκτησε μια επισημότητα στην οθωμανική περίοδο και έγινε συνήθεια να δίνονται την ημέρα αυτή δώρα, με προτεραιότητα στους σουλτάνους και μετέπειτα στους κρατικούς λειτουργούς. Τα δώρα αυτά ονομάστηκαν 'nevruzîyye rîşkesi' (το δώρο της Νεβρούζ). Το έθιμο αυτό του 'rîşkes' (πεσκέσι/δώρο) το οποίο υπήρχε σε ευρεία κλίμακα σε τουρκικά φύλα, εφαρμόστηκε μετέπειτα σε ευρεία κλίμακα και στους Οθωμανούς. Ο Πρωθυπουργός και οι άλλοι κρατικοί λειτουργοί προσέφεραν με τη σειρά τους δώρα στον Σουλτάνο. Γενικά, τα πρώτα δώρα ήταν στολισμένα άλογα, σκαλιστά όπλα και σπάνια υφάσματα. Την ημέρα αυτή οι αστρολόγοι προσέφεραν στον Σουλτάνο το ημερολόγιο το οποίο είχαν ετοιμάσει και ως ανταμοιβή λάμβαναν χρήματα που λέγονταν 'atîyye'⁵⁵ (ατιγιέ).

Ένα άλλο έθιμο που παρατηρείται στους Οθωμανούς ήταν το τραπέζι που έκανε ο αγάς των γενιτσάρων στους Υπουργούς κατά τη γιορτή Νεβρούζ στις 22 Μαρτίου. Κατά τη διάρκεια αυτού του φαγοποτιού προσέφεραν στους επισκέπτες γλυκό μαντζούνι που ήταν φτιαγμένο από μπαχαρικά⁵⁶.

Τα έθιμα Νεβρούζ, τα οποία έδιναν ακόμη περισσότερο χρώμα στην κοινωνική ζωή των Οθωμανών, εντοπίζονται στη λαογραφία στη λογοτεχνία και στην πίστη. Ένα από αυτά είναι και το «μαντζούνι Νεβρούζ». Αποτελούσε ένα σημαντικό μέρος των εορτασμών. Ο αρχίατρος στο παλάτι ετοιμάζε μαντζούνι με διάφορα μπαχαρικά

⁵¹ Levy, R., Nevruz, στο *İslam Ansiklopedisi*, Τομ. 9, 1964, σελ. 233.

⁵² Sami, Ş. (1901). *Kamus-i Türki*. Istanbul: İkdâm, σελ. 1475.

⁵³ Levy, R. (1964). Nevruz, στο *İslam Ansiklopedisi*, C. 9, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, σελ. 233-234.

⁵⁴ Çay, M. A. (1988). *Türk Ergenekon Bayramı Nevruz*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, σελ. 42-43.

⁵⁵ Levy, R. (1964). Nevruz, στο *İslam Ansiklopedisi*, C. 9, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, σελ. 234.

⁵⁶ Halaçoğlu, Y. (1996). "Osmanlılarda Nevruz Kutlamaları". *Nevruz ve Renkler*, (επιμ.), Tural, Kılıç, Ankara: AKMB, σελ.185-186.

και αρωματικά φυτά. Το προσέφεραν στον Σουλτάνο από το βράδυ μέσα σε πορσελάνινα μπολ με καπάκια από πάνω και τον έντυναν με ένα ακριβό καφτάνι. Το μαντζούνι αυτό της Νεβρούζ προσφερότανε στις γυναίκες του παλατιού, στους σουλτάνους και στις σημαντικές προσωπικότητες επειδή θεωρούσαν ότι δίνει στο άτομο δύναμη και έχει θεραπευτικές ιδιότητες⁵⁷. Το έθιμο αυτό από το φαρμακείο του παλατιού πέρασε στον λαό και άρχισαν να παρασκευάζονται μαντζούνια Νεβρούζ και καραμέλες με το όνομα Nevruzkiye και να πουλιούνται στα φαρμακεία και στα ζαχαροπλαστεία της Κωνσταντινούπολης. Πριν από εβδομήντα με ογδόντα χρόνια, στα αρχοντόσπιτα των πλουσίων στέλνονταν δώρα Nevruzkiye από γνωστά φαρμακεία, που θύμιζαν τα σημερινά δώρα της Πρωτοχρονιάς, τυλιγμένα με έγχρωμα χαρτιά ή υφάσματα. Οι ετικέτες σε μορφή αχλαδιού έγραφαν ποια ώρα και λεπτό έπρεπε να καταναλωθεί το μαντζούνι. Η ώρα αυτή ήταν η ώρα του ερχομού του νέου έτους. Αν συνέβαινε να είναι νυχτερινή ώρα, δεν κοιμόντουσαν ή αν κάποιος είχαν κοιμηθεί τους ξυπνούσαν να φάνε το μαντζούνι⁵⁸.

Όσοι δεν είχαν μπορέσει να πάρουν το Nevruzkiye ως δώρο, ετοίμαζαν το γλυκό της Νεβρούζ στα σπίτια ή το προμηθεύονταν από τους φαρμακοποιούς και τους ζαχαροπλάστες. Οι οικονομικά ασθενέστερες τάξεις έπαιρναν λίγο μπακλαβά ή 'loğusa şekerı', ένα είδος καραμέλες. Οι πιο φτωχοί έπαιρναν μερικές καραμέλες 'akide şekerı' με σαράντα παράδες και τις πήγαιναν στα σπίτια τους. Ο σκοπός ήταν να εύχονται να περάσει ο καινούριος χρόνος χωρίς πόνο και στενοχώρια. Για να φάνε τη Nevruzkiye έπρεπε οι δείκτες του ρολογιού να δείχνουν την ώρα που είχε προκαθορισθεί, ο δε οικοδεσπότης έλεγε: *Άντε, συγχαρητήρια! Χρόνια πολλά και πολλά νεβρούζια!* Ύστερα ευχόταν χρόνια πολλά πάλι στα μέλη της οικογενείας και στους παρευρισκόμενους και μετά έτρωγε μία ποσότητα από το Nevruzkiye⁵⁹.

Η τουρκική κλασική λογοτεχνία, όπως σε πάρα πολλές περιπτώσεις έτσι και στην ποίηση της Nevruzkiye, έχει επηρεαστεί από την περσική λογοτεχνία⁶⁰. Με την έλευση της Νεβρούζ οι αρχαίοι πέρσες ποιητές προσέφεραν στους σάχηδες τους ποιήματα και εύχονταν χρόνια πολλά για την Πρωτοχρονιά. Αυτό το έθιμο έχει γίνει αποδεκτό σχεδόν από όλους τους κλασικούς τούρκους - οθωμανούς ποιητές και έχουν αφιερωθεί ποιήματα με περιεχόμενο τη Νεβρούζ στους τότε ηγέτες και υψηλά ιστάμενους κρατικούς λειτουργούς. Ακόμη, έχουν γράψει και οι Σουλτάνοι και ανώτατοι κρατικοί λειτουργοί ποιήματα σχετικά με τη Νεβρούζ στα οποία εκφράζουν τα συναισθήματά τους για το πώς την αντιλαμβάνονται. Τα ποιήματα με περιεχόμενο τη Νεβρούζ είναι αξιόλογες πηγές που μας πληροφορούν σχετικά με την αντίληψη των τούρκων διανοουμένων, των κρατικών λειτουργών και του τουρκικού έθνους για τη Νεβρούζ. Για παράδειγμα, από τους ποιητές του 16^{ου} αιώνα ο Usulı, στο ποίημα με τίτλο 'Kaside-i Bahariye', περιγράφει στους στίχους του το ότι η Νεβρούζ είναι μια μεγάλη γιορτή και ότι ο καθένας τρώει πίνει και διασκεδάζει.

*Δόξα τω Θεώ, έφθασαν οι μέρες της άνοιξης
Ο Θεός έδωσε ξανά καινούρια ψυχή στη γη
Έντυσε το σουλτάνο Νεβρούζ με πράσινα φύλλα*

⁵⁷ Öztürk, M. (xx) 'Nevruz', *Atayurttan Anayurda Türk Dünyası Dergisi*, S.17, σελ. 9.

⁵⁸ Ülkütaşır, Ş. M. (1976). *TFA Yılığı*, Ankara: Milli Folklor Araştırma Dairesi. σελ. 310.

⁵⁹ Karaman, R. (2008) Anadolu'da Nevruz Kutlamaları, *Hittit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. c. 7, C. 13, σελ. 130-139.

⁶⁰ Karaman, ό.π., σελ. 137.

*Ενώ ήταν κάθε δέντρο γυμνό, βρήκε ρούχο - πουκάμισο
 Η κάθε σου μέρα να είναι Νεβρούς και γιορτή
 Η κάθε σου νύχτα να είναι ιερή νύχτα της συγχώρεσης⁶¹.*

Όπως παρατηρούμε, ο ποιητής δοξάζει τον Θεό επειδή έχει έρθει η άνοιξη. Χαίρεται γιατί έχει αναζωογονηθεί η φύση. Ο βασιλιάς Νεβρούς έχει ντύσει τα δέντρα με πράσινα φύλλα. Αφού τονίζει ότι τα δέντρα ευχαριστούν για τον ερχομό της Νεβρούς, επισημαίνει ότι πρόκειται για μια γιορτή. Ιδιαίτερα η ευχή που διατυπώνει στον τελευταίο στίχο είναι πολύ αξιοπερίεργη: *Η κάθε σου μέρα να είναι Νεβρούς και γιορτή. Η κάθε σου νύχτα να είναι ιερή νύχτα της συγχώρεσης*, λέει και η φράση αυτή εκφράζει μια πρόθεση απόδοσης θρησκευτικής και πνευματικής χροιάς στη Νεβρούς. Τα παραδείγματα αυτά εντοπίζονται στα έργα όλων των ποιητών της Οθωμανικής αυλικής ποίησης, όπως στους: Şeyhî, Ahmedî, Bakî, Naî'î και Şeyh Galib.

4. Νεβρούς στη Θράκη⁶²

Η Νεβρούς, γνωστή και ως 'Mevris' (Μεβρίς), στη Θράκη γιορτάζεται ως γιορτή της άνοιξης κάθε χρόνο.

Οι εκδηλώσεις αυτές αρχίζουν μία συγκεκριμένη ημέρα. Η μέρα αυτή συμπίπτει με τον ερχομό των χελιδονιών. Επίσης, πιστεύεται ότι η άνοιξη αρχίζει όταν ανοίξουν οι βιολέτες. Τα νεαρά κορίτσια από την προηγούμενη μέρα ετοιμάζουν συγκεκριμένα τοπικά παραδοσιακά φαγητά. Βράζουν αυγά. Για να γίνουν κόκκινα τα αυγά τα βράζουν μαζί με φλούδες κρεμμυδιού.

Το πρωί, ανήμερα της γιορτής, νεαροί, νεαρές και παιδιά πάνε στον πιο κοντινό τόπο που έχει δέντρα και νερό. Εκεί διασκεδάζουν τραγουδώντας και παίζοντας παιχνίδια. Το μεσημέρι τρώνε τα φαγητά που έχουν φέρει από το σπίτι.

Πιστεύεται ότι:

- αν πιούν εκείνη τη μέρα νερό από το πηγάδι ή το ποτάμι με τα τσόφλια των αυγών δεν θα τους πονέσει ο λαιμός τον χειμώνα
- αν κυλιστούν στο γρασίδι δεν θα τους πονέσει η μέση το καλοκαίρι από τις δουλειές
- αν κυλήσουν τα μικρά παιδιά στο γρασίδι θα μεγαλώσουν γρήγορα.

Στη διαδρομή για το σπίτι βρέχονται στο πηγάδι ή στο ποτάμι για να έχουν βροχές το καλοκαίρι.

Πριν φύγουν για τα σπίτια τους μαζεύουν βιολέτες και τις μοιράζουν σε αυτούς που δεν μπόρεσαν να πάνε στις εκδηλώσεις. Τις μυρίζουν τρεις φορές και τρεις φορές τις τρίβουν στα μάτια τους για να μυρίζουν και να έχουν μάτια σαν τις βιολέτες.

Διαπιστώσεις-Συμπεράσματα

Παρατηρούμε ότι στην Ανατολία και στα Βαλκάνια, ειδικά στις Μπεκτασικές-Αλεβητικές κοινωνίες, η Νεβρούς ήταν εφοδιασμένη με ισλαμικά μοτίβα. Οι κύκλοι των Μπεκτασίδων-Αλεβήδων που έδιναν μεγάλη σημασία στη Νεβρούς, την υιοθέτησαν ως ιερή μέρα, προσθέτοντας στοιχεία στην αραβική εκδοχή της γιορτής. Για παράδειγμα, σύμφωνα με την αντίληψη των Αλεβήδων - Μπεκτασίδων, το

⁶¹ Usuli. (1990). *Divan*, (επιμ.) Mustafa İsen, Ankara: Akçağ, σελ. 66-69.

⁶² Dede, A. (1978). *Bati Trakya Türk Folkloru*, Ankara: Kültür Bakanlığı, σελ. 123.

Κοράνιο άρχισε να αποκαλύπτεται στον Μωάμεθ την ημέρα της Νεβρούζ. Η αποχαιρετιστήρια ομιλία του Μωάμεθ στη Μέκκα συμπίπτει με τη Νεβρούζ. Η γέννηση του Αλή και ο γάμος του με τη Φατμά (κόρη του Μωάμεθ) συμπίπτουν με τη Νεβρούζ⁶³. Ερευνητές και θρησκευτικοί ηγέτες των Αλεβήδων υποστηρίζουν ότι η ‘Nevruz-i Sultani’ γιορταζόταν με έναν ιδιαίτερο τρόπο και ότι οι τελετές είχαν θρησκευτικό χαρακτήρα⁶⁴.

Ιστορικές πηγές στηρίζουν την άποψη ότι εδώ και αιώνες σε όλο τον μουσουλμανικό κόσμο που βρίσκεται εκτός Τουρκίας πραγματοποιούνται εορταστικές εκδηλώσεις την ημέρα της Νεβρούζ. Στο Αζερμπαϊτζάν, στην Κριμαία, στον Καύκασο, στη Γιουγκοσλαβία, στη Βουλγαρία, στο Ουζμπεκιστάν, στο Καζακστάν, στο Κιργιζιστάν, στο Τουρκμενιστάν, στο Τατζικιστάν και στο Αφγανιστάν, οι μουσουλμάνοι πραγματοποιούν εκδηλώσεις την ημέρα της Νεβρούζ με παρόμοια έθιμα αλλά και με διαφορετικά ονόματα. Σχεδόν σε όλες αυτές τις τελετές η έλευση της άνοιξης γιορτάζεται με χαρές και γλέντια, οι άνθρωποι βγαίνουν στην ύπαιθρο και παραμερίζονται οι έριδες αφού θεωρείται μέρα συμφιλίωσης.

⁶³ Öztürk, M. (xx) ‘Nevruz’, *Atayurttan Anayurda Türk Dünyası Dergisi*, S.17, σελ. 11.

⁶⁴ Onarlı, İ. (2003). Nevruz Bayramı , *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi*, S. 25, σελ. 41-74.